

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти за компетентнісним підходом : наказ Міністерства освіти і науки від 17.02.2021 № 216. URL: <http://surl.li/mftqjh>.
2. Освітні стандарти, навчальні плани та програми. URL: <http://surl.li/dsril>.
3. Державний освітній стандарт. 4221.Н.79.00-2022. Професія – Агент з організації туризму. Код–4221. Вид. офіц. Київ, 2022. 18 с.
4. Державний освітній стандарт. 7231.Г.45.20-2023. Професія – Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів. Код–7231. Вид. офіц. Київ, 2023. 32 с.
5. Державний освітній стандарт. 7242.С.26.00-2023. Професія – Монтажник радіоелектронної апаратури та приладів. Код–7242. Вид. офіц. Київ, 2023. 29 с.

МОСЯ' ПРИНА

Інститут професійної освіти НАПН України (м. Київ)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖУ

В умовах воєнного стану неперервна модернізація вітчизняної економіки і промисловості на засадах широкого впровадження інформаційних, ядерних, мікротехнологій, нанотехнологій, біотехнологій, інжинірингу та ін. зумовлює необхідність реформування усіх галузей освіти, зокрема і фахової передвищої, за векторами суттєвого підвищення якості підготовки техніків, технологів, менеджерів, інших молодших спеціалістів. Природно, основним, головним чинником удосконалення освітнього процесу завжди визнавалася педагогічна діяльність викладача, його здатність сформувати мотивацію студентів до ґрунтовного опанування сучасними знаннями, розвинути необхідні професійні якості, виховати соціально активних, патріотично налаштованих громадян України.

Натомість аспекти неперервного професійного розвитку викладачів, підвищення їх кваліфікації не тільки під час обов'язкових курсів у закладах післядипломної освіти, а й в системі методичної роботи коледжу, самоосвітній діяльності нині є вкрай актуальною. Вказана проблема актуалізується й тим, що в педагогічних дослідженнях відсутня єдність думок учених щодо теоретичних аспектів розвитку професійної компетентності викладачів коледжів (педагогічні закономірності, принципи, організаційно-педагогічні умови, правила, вимоги та ін.) Відтак, мета нашого дослідження – визначити сутність, структуру, принципи та організаційно-педагогічні умови цілеспрямованого розвитку професійної компетентності цих педагогічних працівників.

За результатами аналізу сучасних наукових досліджень визначено, що учені (Л. Базиль, В. Бондар, Т. Герлянд, С. Гончаренко, А. Гуржій, Л. Єршова, С. Заскалета, І. Зязюн, А. Каленський, В. Кремень, В. Курок, Р. Курок, М. Пригодій, В. Луговий, Л. Лук'янова, С. Ніколаєнко, Н. Нічкало, В. Орлов, Л. Пуховська, В. Радкевич, О. Радкевич, С. Сисоєва, Ж. Таланова та ін.) демонструють єдність думок у тому, що компетентнісний підхід у професійній освіті спрямований на формування підготовленого до практичної діяльності фахівця, здатного вже з перших днів роботи за спеціальністю творчо виконувати поставлені завдання, постійно навчатися, неперервно професійно розвиватися. Натомість поки що понятійна система цієї теорії розроблена недостатньо – існує розмаїття підходів розуміння сутності поняття «професійна компетентність», його структури, принципів цілеспрямованого розвитку тощо.

На основі логічних правил визначення понять професійну компетентність викладача фахового коледжу визначаємо як *інтегративну властивість особистості, що виявляється в педагогічній діяльності, поведінці та вчинках фахівця і зумовлює його готовність і здатність кваліфіковано виконувати свої трудові функції за рахунок збалансованого поєднання комплексу методологічних, психолого-педагогічних, методичних, організаційних, предметно-галузевих (спеціальних), екологічних, правових та ін. знань, умінь навчально-методичної роботи, навичок виховання і розвитку особистості студентів, морально-етичних цінностей, необхідних професійних якостей (творче ставлення до освітньої діяльності; розумна любов до студентів; наполегливість і цілеспрямованість; відповідальність; витримка; самовладання; толерантність, доброта; педагогічна спостережливість і уважність; досконале володіння мовою і мисленням; натхнення та інтуїція; оптимізм; педагогічний такт; здоров'я і зовнішній вигляд та ін.) та зумовлює достатні рівні вихованості і навченості здобувачів фахової передвищої освіти.*

За результатами аналізу психологічної структури педагогічної діяльності виокремлено такі структурні компоненти цієї інтегративної властивості викладача: *мотиваційно-ціннісний* – передбачає сформованість мотивів, прагнень до інноваційної педагогічної діяльності, ціннісних орієнтацій викладача на оволодіння високими рівнями професіоналізму; *когнітивно-інформаційний* – включає комплекс теоретичних і технологічних (процедурних) знань (з педагогіки, психології, методики навчання, цифрових технологій, з наукової галузі, що викладається тощо); *поведінково-діяльнісний* – презентує комплекс умінь і навичок, що забезпечують якісну реалізацію викладачем своїх трудових функцій; *особистісно-рефлексивний* – включає регулю-

вання власної життєдіяльності, здатності до рефлексії у професійній діяльності; *емоційно-вольовий* компонент включає здатність розуміти власний емоційний стан при розв'язанні педагогічних ситуацій; наполегливість у саморозвитку, цілеспрямованість дій в інформаційно-освітньому середовищі коледжу.

Щойно схарактеризованою структурою досліджуваної компетентності зручно користуватися при діагностиці розвитку феномену. Натомість для розроблення конкретних методик і технологій розвитку професійної компетентності викладачів коледжів доцільно визначити ті різновиди професійної компетентності, які є основними, витребуваними в сучасній освітній практиці. За допомогою Google Forms опитування викладачів фахових коледжів було визначено той перелік видів компетентностей, який притаманний сучасному викладачу коледжу. Зокрема, респонденти вказали, що наразі основними різновидами їх професійної компетентності є такі: дидактична, предметна, методична, екологічна, інклюзивна, здоров'язберігаюча, економічна, дослідницька, комунікативна, проєктивна, оцінювально-аналітична, організаційна, психологічна, аутопсихологічна, загальнокультурна, конфліктологічна, інформаційно-цифрова, виховна, прогностична, правова, соціальна, політична, творча.

Для визначення теоретичної основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів варто звернутися до загальних положень педагогічної науки щодо таких наукових конструктів, як педагогічний закон, педагогічна закономірність, педагогічний принцип. Відомий вчений-методолог української педагогічної науки у книзі «Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення С. Гончаренко вказує, що знання законів, закономірностей і принципів педагогічної науки та уміння їх застосовувати в освітній практиці допомагає педагогам творчо розв'язувати проблеми навчання і виховання, визначати послідовність своїх дій, прогнозувати освітні результати.

Для визначення сукупності принципів цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів коледжів вартує визначитися з сутністю законів і закономірностей освітнього процесу. За результатами аналізу підходів учених до виокремлення цих теоретичних конструктів до педагогічних закономірностей розвитку професійної компетентності викладачів віднесено: 1) закономірності освітніх цілей (ефективність освітнього процесу визначається гармонією і збалансованістю цілей різних рівнів: загальнолюдських, державних, громадських, національно-регіональних, шкільних тощо); 2) закономірності змісту освіти (ефективність навчання визначається способами структурування змісту освіти і т. ін.); 3) закономірності технологій, форм і методів навчання (ефективність навчання залежить від від-повідності видів і способів організованої діяльності віковим та іншим індивідуальним особливостям тих, хто навчається; збільшення в навчальному процесі частки відкритих завдань, які не мають однозначно наперед визначених розв'язків і відповідей, збільшує інтенсивність і ефективність розвитку креативних якостей здобувачів освіти); 4) закономірності використання засобів навчання (використання як засобів навчання реальних об'єктів пізнання забезпечують природовідповідний характер навчання, яке виявляється для здобувачів більш доступним і ефективним, ніж пізнання, яке починається з теоретичних абстракцій; побудова навчальної літератури (зокрема електронних посібників, підручників) на діяльнісній основі забезпечує посилення розвиваючого компоненту освіти тощо); 5) закономірності системи контролю й оцінювання освітніх результатів (зовнішні освітні продукти здобувача освіти відображають його внутрішні освітні зміни – розвиток креативних, когнітивних, оригінальних особистісних якостей тощо).

Нарешті, важливо визначитися з критеріями добору принципів. Вартує погодитися з О. Радкевичем у тому, що при визначенні принципів слід послуговуватися такими критеріями: *об'єктивності* (визначення цих нормативних вимог здійснюється на основі об'єктивно існуючих педагогічних закономірностей); *орієнтованості* (зорієнтованість на вирішення відповідного рівня педагогічних завдань, визначаючи тим самим загальні орієнтири, формуючи загальну стратегію педагогічної діяльності); *системності* (кожний принцип повинен висувати цілком визначені вимоги до всіх компонентів системи: цілей, змісту, засобів, методів і форм організації виховання та навчання; принцип виступає системотвірним чинником, підпорядковує функціонування і розвиток систем у цілому); *аспектності* (розкриття нових підходів, нових можливостей вдосконалення процесу виховання і навчання); *доповненості* (кожен новий принцип доповнює інші, не замінюючи їх); *ефективності* (спрямованість принципу на ефективність навчання і виховання в цілому); *теоретичної та практичної спрямованості* (кожен принцип має суттєве значення як для розвитку педагогічної теорії, так і для вдосконалення педагогічної практики).

Отже, орієнтуючись на зміст прийнятих педагогічних закономірностей та щойно наведені критерії, до загальних і специфічних принципів розвитку професійної компетентності викладачів коледжів нами віднесено: загальні принципи – *зв'язку теорії з практикою, науковості, активності і свідомості, системності та послідовності, доступності, наочності, розвивального і виховуючого навчання*; специфічні принципи – *неперервності, самоорганізації, модульності, інформатизації, інтегративності, індивідуального підходу*.

Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з експериментальним визначенням та теоретичним обґрунтуванням організаційно-педагогічних умов цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів коледжів.